

31 Vězeň: *Jaromír Berák* — o dvě léta mladší Wolkrův přítel, rovněž studoval v Praze práva a podílel se na politickém a literárním životě tehdejšího mladého pokolení; popudem básně bylo jeho uvěznění pro účast na demonstracích v prosinci 1920.

38 Host do domu: 36 — *a ještě někdo*. — »Víš kdo je ten někdo? Víš to je ten Bůh...«, těmito slovy interpretoval podle vzpomínky Vítězslava Nezvala (*Wolker*, Praha 1925, str. 40) sám básník smysl onoho verše.

47 Svatý Kopeček — výletní a poutní místo u Olomouce, kde Jiří Wolker opětovně býval již od dětských let a kam se později rád uchýloval pro chvíle oddechu a soustředění; jak mu to místo přirostlo k srdci, vysvítá i ze vzpomínky v jeho *Zápisčích z nemoci*: »Vždycky, když jsem opouštěl Svatý Kopeček, sídlo svého štěstí a mládí, vždy mi bylo hrozně smutno...«

47, 4 *továrna Kosmos a továrna na hřebíky* — první byla v Olomouci, druhá v Hlubočkách u Olomouce.

47, 14 *babička chorá a dědeček, který ji ošetřuje* — byli Anežka a Jiří Skládalovi, rodiče básnickovy matky; měli na Svatém Kopečku vilu Krásná vyhlídka.

48, 41 *Karel Šnajdr* — jakož i ostatní, jež básník dále jmenuje a o jejichž osudech se zmiňuje — *Bohuš Tureček, Franta, Josef, Janek a Eman, knihař Bertin* —, byli jeho dělničtí přátelé, s nimiž se na Svatém Kopečku stýkal již od dětství a o nichž napsal: »...večer sedím s chlapci, dávnými kamarády, kteří pracují v okolních fabrikách. Mají mě rádi a přelévají na mě svoji sílu. Dovedou člověka tolik obdarovat, aniž o tom vědí.« (*LP*, str. 44.)

50, 89 *Mariéntál* — Mariánské Údolí, průmyslová obec poblíž Olomouce; německé pojmenování jest vysvětlit tím, že tamní továrny byly v německém majetku.

51, 95 *prašpatný právník, který však přece ve III. semestru udělal státnici* — básník ironicky míní sebe samého: první státní zkoušku složil na právnické fakultě Karlovy university v březnu 1921 s dostatečným prospěchem; z opětovných zmínek v jeho korespondenci vysvítá, že nestudoval práva s chutí.

51, 96 *lošovská silnice* — podle vesnice Lošov u Svatého Kopečku.

51, 104 *u svatého Jana* — sousoší na Svatém Kopečku, obklopené

stromy, na něž se přibíjely vyhlášky a plakáty; *Volná myšlenka* — mezinárodní organizace bezkonfesijních, bojující proti klerikalismu; po římském sjezdu v roce 1904 byla ustavena též u nás.

51, 113 *allegro agitato* (ital., čti adžitáto) — značí v hudebním názvosloví: rychle a vzrušeně.

52, 115 *capriccioso pizzicato* (ital., čti kapričózo picikáto) — rozmarně a drnkavě.

52, 117 *andante amoroso* (ital., čti amorózo) — zvolna a vroucně.

52, 119 *di marcia funebre* (ital., čti marča) — smutečným pochodem.

52, 120 *septimán ozdoben dekadentními neřestmi jak kroužkem černoch v nose* — v ironické rekapitulaci svého mládí vzpomíná básník na chvíle, kdy ve svém vskutku septimánském roce 1918 přechodně podlehl vlivu dekadentní, úpadkové literatury s její zálibou v pocitech zhnusení ze smyslné rozkoše, v představách rozkladu a zmaru, ve vzdorných vznětech ničivé vášně, vyznívajících v uctívání satana: rukopisný cyklus takových veršů z května toho roku přímo nazval *Úsměvy Satanovy*. S obdobnou ironií se o tom zmiňuje v dopise Konstantinu Bieblovi ze dne 20. srpna 1921: »Já se také naprodíral dekadencí. A s jakou veselostí si teď přečtu některé své „satanské verše“, plné sodomských hříchů a sodové vody.«

52, 124 *sednice v prvním poschodí* — ve vile Krásná vyhlídka na Svatém Kopečku, viz vysvětl. ke str. 47, 14.

62 *Deštivý den: 3 na vysutých lešeních* — psaní vysutých není chyba; lešení, jehož nosné trámy jsou prosazeny vybouranými otvory ve zdi nebo vyloženy okenními otvory, označuje se v technickém názvosloví buď jako visuté, nebo také jako vysuté (či vysunuté).

95 *V lese: 23—25 Smíchov, Celná 10* — správně: Na celné; Jiří Wolker tam za svých vysokoškolských studií v Praze bydlil — v domě nyní č. 4 — od podzimu 1920 do března 1922.

108 *Balada o nenarozeném dítěti: 107 eumenol* — lék proti menstruačním poruchám.

113 *Tvář za sklem: 1 kavárna »Bellevue«* — autor ji tak nazval pravděpodobně podle stejnojmenné kavárny v Brně, kde si nedlouho před uveřejněním a patrně také vznikem těchto veršů dával — dopisem ze dne 20. ledna 1922 — schůzku se svým přítelem, mladým brněnským spisovatelem Lvem Blatným.

117 *Oči: malíř Oldřich Lasák* — o šestnáct let starší přítel Jiřího Wolkra a jeho hanácký krajan ze Ždětína na Plumlovsku; nakreslil roku 1921 básníkovu podobiznu.

122 *Balada o snu: Jaroslav Seifert* — vydal tehdy svou první sbírku veršů *Město v slzách*, o níž mu Wolker psal v dopise z 12. prosince 1921: »Mnohé jsem znal už z dřívějších, mnohé bylo mi úplně nové. A měl jsem z knížky velikou radost, protože jsem poznal, že Ti rozumím, že jsme zúčastněni v boji za jednu pravdu a že naše pravda je svatá.«

128 *Pohřeb: 1 Anežka Skládalová* — babička Jiřího Wolkra s matčiny strany, zesnula roku 1921; 11 *dlouhá silnice* — k prostějovskému hřbitovu; 21 *Jiří, Karel* — první je básník sám, Karel byl jeho jediný, mladší bratr.

129, 31 *nejstarší vmuk* — t. j. rovněž Jiří Wolker.

130 *Muž: titulní hrdina básně, Jiří Skládal*, otec básnickovy matky, byl Jiřímu Wolkrovi kmotrem při křtu; zemřel 22. července 1922 ve věku 73 let.

132 *Fotografie: 1 U Topiče* — tehdejší Topičovo knihkupectví na Národní třídě v Praze; 8 *hlad v Rusku* — roku 1921: byl zaviněn neúrodou, která v předchozím roce postihla mnohé oblasti země ještě rozvrácené čtyřletou imperialistickou válkou a tříletou válkou proti intervenci; 9 *gubernie* — nejvyšší, územně rozsáhlá správní jednotka v carském Rusku; 13 *nejsmutnější všech, jež zovou lidojedy* — nářáka na tehdejší výmysly měšťáckého tisku o lidojedství za hladomoru na Rusi.

134 *Dům v noci: 20 Ringhoferovka* — kovoprůmyslový závod na Smíchově, nazývaný tak tehdy podle svých zakladatelů a někdejších majitelů, Ringhoferů.

136 *Setkání: 8 vinárna Finale* — bývala na rozhraní Malé Strany a Smíchova, na rohu Újezda a Petřínské ulice.

138 *Mirogoj* — ústřední záhřebský hřbitov, stal se za první světové války pohřebištem padlých vojáků; Jiří Wolker jej zhlédl cestou na jih, na kterou se počátkem května 1922 vydal spolu s Konstantinem Bieblem a která je přes Záhřeb a dalmatská města *Bakar* (tudy se také vraceli) a Crikvenici vedla do lázeňského města Baška na ostrově *Krk*, kde prodleli až do začátku června. Plodem toho pobytu jsou ve sbírce *Těžká hodina* další básně *Nevěrná, Odjezd, Milenci* a závěrečné *Moře*, ale dojmy a popudy z něho se odrážejí i ve Wolkrových verších pozdějších, z pozůstalosti, jmenovitě v básni *Stud.*

141 *Odjezd: 13 bakarské nádraží* — viz předcházející vysvětlivku.

147 *Moře: 1 ostrov Krk* — viz vysvětl. ke str. 138.

148, 41 *ariston* (z řeč.) — hudební hrací stroj, podobný kolovrátku.

157 Píseň o Daliboru: 28 v *hospodských aristonech* — viz předcházející vysvětlivku.

166 Pozděk ránu: 6 *orkestrion* (vl. orchestrion, z řeč.) — větší mechanický stroj hudební, tak utvářený, aby působil dojmem orchestru; býval v hostincích.

180 Hoře: 13—14 *Jediný jen je lék, jímž uzdraví se muž: čas.* — Parafraze hesla »nur Zeit!« z básně Richarda Dehmela *Der Arbeitsmann* (ve sbírce *Aber die Liebe*, 1893), které Wolker rád citoval.

182 Stud: 1 *na břehu jižního moře* — viz vysvětl. ke str. 138.

204 Rosa Luxemburgová (1871—1919) — zaujímala od sklonku min. století významné místo na levém křídle jak sociálně demokratické strany v Německu, tak Druhé internacionály. Již tehdy hlásala revoluční odpor proti imperialismu a militarismu; v tomto duchu proletářského internacionalismu působila — proti zrádné politice pracovného vedení sociální demokracie — také za první světové války, opětovně za to persekvována kapitalistickou justicí. Od počátku roku 1915 byla uvězněna v Berlíně pro řeč, kterou měla proti týrání vojáků; propuštěna v únoru 1916, byla hned v červenci téhož roku vzata do »zajišťovací vazby«, v níž byla až do listopadu 1918, z toho rok ve věznicí ve *Wronke*, měste v poznaňském kraji. Odtamtud právě psala — Soně Liebknechtové, manželce svého spolubojovníka Karla Liebknechta, rovněž tehdy žalařovaného — dopisy, které básník četl v českém překladu a které mu byly podkladem k této skladbě. Po listopadu 1918 se Rosa Luxemburgová rozešla se sociální demokracií a působila při založení Komunistické strany Německa. Když bylo v lednu 1919 potlačeno v Berlíně povstání revolučního dělnictva, byla Scheidemannovou sociálně demokratickou vládou dne 15. ledna uvržena do vězení a téhož dne zavražděna — spolu s Karlem Liebknechtem — reakční soldateskou; viz pozn. na str. 290.

204, 2 *Wronke* — viz předcházející vysvětlivku.

207 Dva kamarády...: 2 *Karel byl kanonýrem, Eman krejčířem* — básník se zde i v dalších verších fragmentu vrací vzpomínkami k večerním besedám s dělnickými kamarády na Sv. Kopečku, viz vysvětl. ke str. 48, 41.

228 V parku před polednem: *hlubošské lesy* — Hluboš je vesnice u Příbrami, a Wolker si do tamních lesů vyjel tehdy z Prahy na tři dny spolu se svým přítelem Ivanem Sekaninou; viz o tom básníkův dopis otci z téhož dne (Jiří Wolker, *Korespondence s rodiči*, Praha 1952, str. 78).

229 Ukřižované srdce: *Recitováno Karenem* — Bedřichem

Karenem, tehdy členem vinohradské činohry, na »večeru mladé lyriky«, který se konal dne 2. prosince 1920 v pražském Obecním domě a na jehož pořadu byly ještě jiné Wolkrovovy verše: *Pokora, Žebráci, Noc*.

229 *R e k r u t i: Praha-Smíchov* — dále zpravidla jen Smíchov: básníkovy bydlíště za vysokoškolských studií, viz vysvětl. ke str. 95.

232 *V ě z e ň: Recitováno Kadlecem v Písku* — spolu s Wolkrovými verši *Ukřižované srdce, Pokora a Žebráci* »na večeru moderní poesie«, který se konal dne 27. ledna 1921; Svata Kadlec, s nímž se tam Wolker poznal a spřátelil, byl příslušníkem tehdejšího literárního mládí a v Písku přechodně působil jako člen divadelní společnosti.

258 *S e t k á n í: Praha II* — básník tam, v Černé ulici, v domě č. 12, nyní č. 14, už jen nakrátko bydlil od března 1922.

290 *R o s a L u x e m b u r g o v á: Wilmersdorf* — berlínské předměstí; *Karel Liebknecht* (1871—1919) — zprvu politik sociálně demokratické strany v Německu, kde působil v čele jejího levého křídla. Již roku 1907 byl odsouzen do vězení pro boj proti militarismu a imperialistické válce, ve kterém nesmluvně pokračoval, i když vypukla. Jsa od roku 1912 poslancem říšského sněmu, samojediný tam v prosinci 1914 hlasoval proti válečným úvěrům a na jaře 1915 znovu. Poslán za to na frontu, založil v dubnu roku 1916 revoluční Spartakův svaz, ale již měsíc nato byl zatčen a odsouzen na čtyři léta do káznice. Vysvobozen odtud v listopadu 1918, bojoval v čele Spartakova svazu proti zrádnému vedení pravicové sociální demokracie a za sociální revoluci v Německu; působil při založení Komunistické strany Německa na sklonku roku 1918. Po potlačení povstání revolučního dělnictva v Berlíně byl dne 15. ledna 1919 spolu se svou přítelkyní a spolubojovnicí Rósou Luxemburgovou zatčen a téhož dne byli — oba hrdinové revolučního německého proletariátu — ubiti reakčními důstojníky.